

Anvisning för företagets ekoplan – livsmedel

Landskapsregeringen utfärdar denna anvisning i egenskap av den myndighet som styr ekokontrollen. Anvisningen är inte en uttömmande redogörelse över lagstiftningen inom sektorn. I denna anvisning finns både citat från lagstiftningen och tolkningar av lagstiftningens tillämpning. Tolkningarna i anvisningen är landskapsregeringens syn på hur lagstiftningen borde tillämpas. En myndighets verksamhet ska bygga på den befogenhet som föreskrivs i lag och lagen ska noggrant följas i myndighetens verksamhet. Myndighetens anvisningar är till sin rättsliga natur inte bindande för andra myndigheter eller företagare. I sista hand avgörs frågor som gäller tillämpandet av lagstiftningen av en domstol.

1 Vad är en ekoplan

En ekoplan är ett krav i kommissionens förordning (EG) 889/2008 enligt vilket aktören förpliktas att beskriva sin verksamhet och de faser i sin verksamhet som är kritiska med tanke på ekologisk produktion samt de åtgärder genom vilka aktören säkrar att produkterna förblir ekologiska. Den viktigaste grunden för ekoplanen är kartläggningen av den ekologiska verksamhetens kritiska punkter och övervakning av dem. De kritiska punkterna utgörs av alla de faser i framställningen, lagringen och transporten av ekologiska produkter som är förknippade med en fara för att icke-tillåtna ämnen eller en konventionellt producerad produkt sammanblandas med en ekologisk produkt eller att en konventionellt producerad produkt blir märkt som ekologisk produkt.

Uppgörande, uppdatering och iakttagande av en ekoplan ingår i de skyldigheter som alla företag som ansöker eller hör till övervakningen över ekologiska livsmedel har. När en aktör ansöker om att bli införd i systemet för övervakning av ekologiska produkter förbinder denne sig att efterfölja produktionsbestämmelserna enligt lagstiftningen gällande ekologisk produktion. En ekoplan ska bifogas till ansökan. Syftet med beskrivningen av åtgärderna i ekoplanen är att aktören identifierar riskerna i samband med sin egen verksamhet och påvisar de praktiska åtgärder och förebyggande åtgärder som aktören vidtar för att säkra att kraven enligt lagstiftningen gällande ekologisk produktion uppfylls.

Systemet för övervakning av ekologiska livsmedel omfattar framställning såsom konservering och/eller förädling av ekologiskt producerade produkter, slakt och styckning av husdjursprodukter, förpackning, märkning och/eller ändring av märkningar som hänvisar till ett ekologiskt produktionssätt. Ytterligare omfattar systemet lagring, partihandel och import från länder utanför EU. Framställningen av ekologiska livsmedel omfattas dessutom av bestämmelserna om hygien och egenkontroll i livsmedelslagen, som aktören ska iaktta i sin verksamhet. Dessa bestämmelser tas inte upp i denna anvisning. Anvisningar om bestämmelserna fås av livsmedelstillsynen hos ÅMHM.

1.1 Hur ska ekoplanen se ut

Ekoplanen formuleras fritt. Det finns ingen färdig form eller mall för den. Rubrikerna i denna anvisning innehåller samma delområden som ska inkluderas i ekoplanen. Samma rubriker kan användas i ekoplanen anpassade efter företagets verksamhet.

Ekoplanen och åtgärderna som presenteras i den kan utgöra en del av det kvalitetssystem som aktören tillämpar. Landskapsregeringen önskar att ekoplanen bevaras som en helhet vilket gör det lättare att finna eller kontrollera saker och därigenom få inspektionen att löpa smidigare.

Det är en god idé för företaget att utse en person som svarar för ekoplanen och uppdateringen av den, och kontrollerar att de förebyggande åtgärderna och kontrollåtgärderna samt dokumentationen som beskrivs i planen utförs. Ekoplanen uppgörs för verksamhetsidkarens behov som en del av företagets eget system som säkrar verksamheten. Det kan underlätta skrivandet av planen om den som skriver texten föreställer sig att den ska läsas till exempel av en ny arbetstagare för vilken man vill berätta hur, var och när ekologiska produkter hanteras på företaget och vem som gör det. Och viktigast av allt, varför dessa åtgärder utförs på det sätt som de beskrivs i ekoplanen. Det vill säga vad man avser att säkra med hjälp av åtgärderna.

Bokföringsmaterial som gäller ekologisk verksamhet ska förvaras i minst 5 år.

2 Beskrivning av verksamheten

I beskrivningen av verksamheten berättas på en allmän nivå om företagets verksamhet. Beroende på verksamheten kan man här beskriva bland annat:

- Vem som gör och var det görs
- Vad som görs, dvs en förteckning över ekologiska produkter som framställs eller importeras
- På vilket sätt det görs, dvs verksamhetens karaktär (förädling, förpackning, omförpackning, märkningar, etikettering eller import)
- När det görs, dvs är verksamheten fortlöpande eller säsongartad
- Hanteras samma produkter både i ekologisk och konventionell form
- Om en underleverantör anlitas för någon av åtgärderna
- Om någon verksamhet utförs på entreprenad för annan part

2.1 Beskrivning av lokalerna

Med lokaler som används för verksamheten avses utrymmen för mottagning av råvaror eller färdiga produkter, råvarulager, själva verksamhetslokalerna där förädlingen, förpackningen eller märkningen utförs, lagerlokaler för färdiga produkter och alla övriga lokaler där ekologiska produkter hanteras eller lagras. I ekoplanen måste finnas en beskrivning över alla lokaler som används för verksamheten. Beträffande import inkluderas i ekoplanen information om ankomstplatsen för produkter som förs in i EU och lokalerna som används för lagring av produkterna innan de levereras till den första mottagaren.

Därtill inkluderas en förteckning över företagets maskiner och utrustning som används vid framställning och lagring av ekologiska produkter.

Exempel:

- "den ekologiska produkten X framställs på produktionslinjen 2 som finns i produktionslokalen och dess placering är utmärkt på planritningen"
- "ekologiska produkter lagras på hyllplatserna xy-xz i livsmedelslagret"

- "mottagning av råvaror sker genom bakdörren och mottagningsinspektionen görs i entréutrymmet"

Det viktigaste med beskrivningen är att man utifrån den kan identifiera de platser där verksamheten i praktiken utförs. Om även konventionella produkter hanteras vid verksamhetsstället är det en god idé att bifoga planritningar till ekoplanen i vilka hanteringsplatserna för såväl ekologiska som konventionella produkter är utmärkta.

3 Mottagningsinspektion av försändelser

När råvaror eller färdiga produkter tas emot ska en mottagningsinspektion av försändelsen göras. Då försäkras man sig om att de produkter som företaget tagit emot och deras märkningar motsvarar uppgifterna i följedokumentet. Inspektionen gäller uttryckligen de märkningar som hänför sig till ekologisk produktion. Man ska också skriftligen notera att/om försändelsen varit försluten.

Till exempel:

- Tillsynsmyndighetens beteckning är den samma på produkten och följesedeln
- I följedokumentet står det vid alla ekologiska produkter "ekologisk" på produktraden och beteckningen för den myndighet som övervakat framställningen av produkten
- Följedokumentet innehåller beteckningen för den myndighet som övervakar det avsändande företaget

Ekoplanen innehåller en beskrivning över vilka uppgifter/saker som ska kontrolleras i försändelserna och de medföljande dokumenten samt en beskrivning över var och hur resultatet av mottagningsinspektionen upptecknas. Dessutom är det viktigt att uppge hur man ska gå till väga, om man misstänker eller konstaterar att partiet inte uppfyller de krav som ställs på ekologiska produkter (se punkt 10).

Till ekoplanen ska man också bifoga en lista över införskaffade produkter och varuleverantörer.

3.1 GMO och strålning

I lagstiftningen om ekologiska produkter ingår ett absolut förbud mot användning av genmodifierade organismer eller produkter som har framställts av genmodifierade organismer (GMO). Tillverkaren av ekologiska livsmedel ansvarar för att GMO-förbudet iakttas. Verksamhetsidkarna får utgå ifrån att GMO inte har använts i de anskaffade livsmedlen, om förpackningspåskrifterna eller det medföljande dokumentet inte innehåller ett omnämnande om GMO.

I ekoplanen beskriver aktören beträffande vilka produkter och av vilken orsak aktören försäkras sig om att produkterna är GMO-fria samt de åtgärder som används för ändamålet. Bekräftelsen gäller till exempel de ingredienser som beskrivs i tabell i verksamhetsförordningen EU/2008/889. I ekoplanen beskrivs det sätt på vilket bekräftelsen dokumenteras.

Ekologiska produkter och de ingredienser som används i dem får inte behandlas med joniserande strålning. Då verksamhetsidkaren använder konventionella torkade kryddörter,

kryddor och kryddväxter, måste han försäkra sig om att de inte har genomgått strålning. Åtgärderna i samband med bekräftandet beskrivs i ekoplanen.

När verksamhetsidkaren avtalar om varuleveranser kan han försäkra sig om att varuleverantören känner till förbuden mot GMO och strålning inom ekologisk produktion. När verksamhetsidkaren dessutom i fråga om varje leveransparti försäkras sig om att partiernas förpackningspåskrifter inte innehåller ett omnämnande om GMO eller strålning, kan dessa åtgärder anses vara tillräckliga förebyggande åtgärder.

Vidare ska ekoplanen beskriva hur man ska gå tillväga, om man misstänker eller upptäcker tecken på GMO eller strålning i ekologiska produkter. Särskild uppmärksamhet behövs, om man använder råvaror eller processhjälpmedel som innehåller GMO.

4 Åtskild förvaring

Ekoprodukter och konventionella produkter ska hållas åtskilda under alla faser av produktionen. Kravet på att förvara produkterna åtskilda gäller endast de aktörer som i samma lokaler hanterar såväl konventionella som ekologiska produkter och substanser som är tillåtna i ekologisk produktion, till exempel tillsatsämnen och hjälpmedel.

I ekoplanen ska åtskild förvaring beskrivas i alla de punkter som tar upp både ekologiska produkter och konventionellt framställda produkter. Verksamhetsidkaren ska beskriva hur man sörjer för att produkterna hålls åtskilda under mottagningen, framställningen, lagringen (lagringen av råvaror och färdiga produkter) och transporten. Vidare ska verksamhetsidkaren beskriva hur man förebygger kontamination av otillåtna ämnen eller produkter, till exempel otillåtna tillsatsämnen och processhjälpmedel.

Om verksamhetsidkaren insamlar ekologiska produkter, till exempel insamling av mjölkråvara, insamling av slaktdjur eller ägg, ska en beskrivning ingå över hur åtskild förvaring har beaktats under insamlingen.

Exempel:

- Slaktdjur kan identifieras utifrån djurens identifieringsmärken som odlaren har antecknat i försäkran om överensstämmelse
- Slaktningarna utförs på rena ytor (inga slaktbiprodukter från konventionell produktion) i ett enhetligt parti
- De ekologiska djurkropparna förvaras på en egen plats i enhetliga partier som märkts med lappar eller stämplor på kropparna
- Ekologiska produkter framställs alltid på måndagar och då framställs inga (samtidigt eller före de ekologiska produkterna) konventionella produkter
- De ekologiska produkterna framställs alltid till först på morgonen på rena ytor
- På bakkbordet används alltid endast ekologiskt mjöl, också för konventionella produkter

Denna punkt **gäller inte** aktörer som endast hanterar ekologiska produkter. Dessa aktörer kan ersätta beskrivningen genom att konstatera att saken inte gäller dem eftersom de endast hanterar ekologiska produkter till tillåtna ämnen.

4.1 Rengöringsåtgärder för att säkerställa åtskillnad

Med hjälp av rengöringsåtgärderna försäkras man sig om att de ekologiska produkter som lagras och framställs inte sammanblandas eller förväxlas med konventionella produkter eller otillåtna ämnen. Man ska dessutom kontrollera hur effektiva rengöringarna är och dokumentera kontrollresultaten. Åtgärderna, övervakning av hur effektiva de är samt dokumentering av utförda åtgärder ska beskrivas i ekoplanen.

Med rengöringsåtgärder avses inte här hur hygienkraven efterföljs. Företagets städningsprogram kan som sådan inte ersätta denna punkt. Eventuella prover på ytrenhet som används i företaget duger inte heller som dokumentation över att man försäkrat sig om tillräckliga rengöringsåtgärder (åtgärder för åtskillnad).

Exempel:

- Lagringslokalernas hyllor töms på konventionella produkter innan de ekologiska produkterna lagras
- När man byter till en ekologisk produkt på produktionslinjen, tas x kilo eller minuter av produkten som konventionell innan framställningen av den ekologiska produkten inleds. På det här sättet försäkras man sig om att produktionslinjen har "rengjorts" från all konventionell produkt

Rengöringsåtgärderna ska beaktas förutom i framställningen också i råvarulagret och i lagringen av färdiga produkter och under transporterna.

Rengöringsåtgärderna **gäller inte** de verksamhetsidkare som endast hanterar ekologiska produkter.

4.2 Identifiering av partier under olika faser av framställningen

I beskrivningen av åtskild förvaring gäller det att förklara hur olika partier identifieras under hela import-, mottagnings- och lagringskedjan genom hela framställningen och under transport. Identifiering av partier gäller förutom ekologiska råvaror och färdiga produkter också de tillsatsämnen och processhjälpmedel som används. Kritiska punkter i verksamheten är de ställen där det uppstår en risk att en konventionellt framställd produkt sammanblandas med den ekologiska produkten eller att en konventionellt framställd produkt märks som en ekologisk produkt.

Det är viktigt att kunna identifiera produktionspartier om företaget blir tvunget att dra bort ett produktparti från marknaden. Då är det möjligt att koncentrera tillbakadragningen till det produktparti som återtagningen från marknaden gäller.

Exempel inom framställning:

- De ekologiska partierna eller partierna som används till ekologiska produkter förvaras i kärl eller behållare som har en annan färg
- Produkterna framställs i olika former eller storlekar varvid de kan identifieras före etiketteringen
- Klockslagen då framställningen påbörjades och avslutades noteras

Exempel på färdiga produkter:

- I datasystemen märks de ekologiska produkternas produktnummer med koden LUOMOxxx eller EKOxxx
- Pallar och häckar med ekoproducter märks med tydliga skyltar

5 Entreprenad

Med entreprenad avses verksamhet där ett företag (huvudman) lägger ut en funktion på en tredje part. Underleverantör kallas den part som utför en funktion för någon annans (huvudmannens) räkning. Huvudmannen och underleverantören ska göra en förbindelse över sin gemensamma verksamhet. Genom den förbinder sig underleverantören att följa de bestämmelser som gäller för ekologisk produktion.

Ekoplanen ska beskriva entreprenaden

- En förteckning över de underleverantörer som anlitas eller aktörer som köper entreprenadverksamhet av företaget
- Beskrivning av de funktioner som getts/mottagits på entreprenad
- En förteckning över de ekologiska produkter som aktören framställer/låter framställa på entreprenad
- Uppgifter om vilken kontrollanstalt (utomlands) eller kontrollmyndighet övervakar underleverantörens verksamhet
- En beskrivning över hur man försäkras om att verksamheten hos underleverantören kan övervakas
- Ekoplanen ska beskriva vilka åtgärder som företaget har gett ut eller mottagit på entreprenad. Till exempel
- Underleverantören sköter mottagningsinspektionerna och bokföringen av dem
- Underleverantören sköter sändningen av produkterna och anteckningarna som görs i följedokumenterna

Om verksamhetsidkaren själv verkar som underleverantör för andra aktörer ska detta beskrivas i aktörens egen ekoplan till exempel i samband med beskrivningen av verksamheten.

Observera. Verksamhetsidkaren (huvudmannen) ska göra en **skriftlig överenskommelse** med sin partner (underleverantör) där underleverantören förbinder sig att iaktta kraven för ekologisk produktion och övervakningen. En modell för förbindelsen kan fås av landskapsregeringen.

6 Sammansättning

Ekoplanen ska beskriva på vilket sätt man försäkras om att recepten och produkternas sammansättning uppfyller kraven för ekologiska produkter. Anvisningar för ekologisk produktion 3 – Livsmedel innehåller mer ingående bestämmelser gällande ekologiska produkters sammansättning. Ekoplanen måste innehålla **uppgifter om alla produkter som framställts och alla ingredienser som använts i dem eller processen**, också hjälpmedlen. De recept som används ska vara tillgängliga för inspektören i samband med inspektionen. Om recepten innehåller konventionella ingredienser av jordbruksursprung, ska planen innehålla en beskrivning över huruvida det handlar om en konventionell ingrediens som är

tillåten i ekologiska produkter eller om det handlar om en konventionell produkt i vars framställning ekologiska ingredienser har använts. Med andra ord hur verksamhetsidkaren försäkrar sig om att de använda ingredienserna uppfyller kraven på sammansättningen hos ekologiska produkter.

Om verksamhetsidkaren framställer eller låter framställa konventionella produkter som innehåller ekologiska ingredienser, ska också dessa produkters sammansättning beskrivas i ekoplanen. Om verksamhetsidkaren uteslutande använder ekologiska ingredienser, till exempel om mjölet som används på bakbrädan i bageriet alltid är ekologiskt, också då konventionella produkter bakas, ska användningen beskrivas i ekoplanen.

Om verksamhetsidkaren har ett ingredienstillsånd, ska en närmare beskrivning över användningen av denna ingrediens (vilken ingrediens, i vilka produkter samt mängderna som används) och tillsåndets giltighetstid ingå i ekoplanen.

7 Märkningar

Verksamhetsidkaren ska försäkra sig om att alla ekologiska produkter är försedda med krävda märkningar och att de icke-ekologiska produkterna inte innehåller ekomärkningar som är vilseledande för konsumenten. I förordningarna om ekologisk produktion beskrivs närmare vilken typ av märkningar lagstiftningen kräver på förpackningar och olika dokument.

Ekoplanen ska innehålla en beskrivning över märkningarna på förpackningar och etiketter, dokument, meddelanden samt marknadsförings- och reklammaterial. Vidare ska ekoplanen beskriva de åtgärder som företaget vidtar för att undvika att konventionella produkter får ekomärkning.

- Hur försäkras man sig om att de ekologiska produkternas förpackningsmärkningar överensstämmer med recepten?
- Hur ska man gå till väga, om man upptäcker eller misstänker att märkningarna är felaktiga eller att en konventionell produkt har märkts som en ekologisk produkt?

De märkningar som görs på förpackningsmaterialen samt märkningarna på olika dokument och marknadsförings- och reklammaterial kan beskrivas med ord eller alternativt kan modeller på dem bifogas ekoplanen.

De ekomärkningar som används i transportdokumenten kan antingen beskrivas här eller under "Transport och sändning".

8 Transport och sändning

Verksamhetsidkaren ska försäkra sig om att de produkter han skickat är ekologiska och kan spåras. I ekoplanen ska beskrivas

- Alla lokaler i anknytning till försändelserna (lokalerna kan också beskrivas under punkt 2.1 där alla andra beskrivningar av lokaler ingår)
- De åtgärder med hjälp av vilka man sörjer för identifiering av försändelserna hur de ekologiska produkterna transporteras till företagets andra enheter eller till andra aktörer

- Hur produkterna som transporteras är förpackade (eller uppgifter om öppen transport)
- Vilka uppgifter följedokumentet eller förpackningsetiketten som följer med partiet innehåller (säljarens namn, adress, tillsynsmyndighet och hänvisning till ekologisk produktion)
- Uppgifter om transportfirman

9 Ekobokföring – anteckningar och balansräkningar

Ekobokföringen består av verksamhetsidkarens anteckningar om verksamheten och balansräkningar som uppgörs utifrån dem. Anteckningarna är centrala dokument med hjälp av vilka verksamhetsidkaren kan bekräfta att verksamheten fyller kraven för ekologisk produktion. Ekoplanen beskriver på vilket sätt anteckningarna och balansräkningarna görs. De ska uppgöras så att det är möjligt att följa med produktflödet utan avbrott.

Vid varje enhet ska verksamhetsidkaren ha anteckningar om lager (råvaror och färdiga produkter) med hjälp av vilka man kan försäkra sig om att produktionsbestämmelserna iakttas. Vidare ska det finnas anteckningar över produkter som sänts från lagren, deras karaktär och mängd, och uppgifter om mottagarna. Ekoplanen ska beskriva på vilket sätt de ovannämnda anteckningarna görs eller hur man hittar samma information i aktörens övriga bokföring.

Det finns inget sätt som är det enda rätta sättet att göra anteckningar och upprätta balansräkningar. I stället presenterar varje verksamhetsidkare i sin ekoplan på vilket sätt kraven uppfylls i företagets verksamhet.

Varje verksamhetsidkare ska ha egna anteckningar och balansräkningar över sin verksamhet. Till exempel en partiaffär som överlåtit lagringen av produkter till en underleverantör kan inte undgå sin skyldighet att göra anteckningar och upprätta balansräkningar med de anteckningar och balansräkningar som lagret har gjort.

Anteckningar och balansräkningar ska kunna verifieras med behöriga verifikat. Verifikaten ska vara tillgängliga för kontroll i samband med inspektionen.

9.1 Spårbarhet

Verksamhetsidkaren ska ombesörja att varje produkt kan spåras i varje skede av produktionen. Det här krävs för att konsumenten ska kunna garanteras att de ekologiska livsmedlen har producerats enligt kraven. Ekoplanen ska beskriva hur man säkerställt att produkterna kan spåras bakåt till leverantörer och säljare, samt framåt till mottagare och köpare.

Exempel:

- Bokföring över alla produktpartier som har försänts samt mottagare
- Beskrivning hur man för enskilda produktpartier kan spåra använda råvaror och vem som levererat råvaran

10 Reklamationer och åtgärder vid misstanke om felaktig produkt

Verksamhetsidkaren ska föra bok över reklamationer gällande ekologiska produkter. I ekoplanen beskrivs hur anteckningarna om produktreklamationer bokförs. Man ska särskilt beskriva hur man går till väga om reklamationen gäller misstankar om att en produkt eller en ingrediens inte uppfyller kraven på ekologisk produktion.

Vidare ska ekoplanen beskriva hur man går till väga då man de facto misstänker de ekologiska egenskaperna hos en produkt eller ingrediens (verksamhetsidkaren ska utan dröjsmål lämna en anmälan om misstanken till landskapsregeringen). Vem svarar för att anmälan görs och till vilken enhet riktas anmälan. Här kan man också lägga in en beskrivning över hur en eventuell återtagning av felaktiga produkter anordnas och på vilket sätt kunderna informeras om saken.

11 Import av ekologiska produkter

Om verksamhetsidkaren importerar antingen ekologiska livsmedel eller ingredienser till dem direkt till gemenskapsområdet från länder utanför EU (s k import från tredje land) ska importförfarandet beskrivas i ekoplanen.

Av beskrivningen av en importörs verksamhet (för egen räkning eller på entreprenad) ska framgå ankomstplatserna för produkterna som förs in i gemenskapen och alla övriga lokaler som importören tänker använda för lagring av de importerade produkterna innan de levereras till den första mottagaren. Också den första mottagaren av de importerade produkterna, även en mottagare som agerar för någon annans räkning, ska göra en fullständig beskrivning, dvs en ekoplan. Av beskrivningen ska framgå lokalerna som används för mottagning och lagring och sättet på vilket den första mottagaren utför mottagningsinspektionen (vilka dokument som kontrolleras var).